

Hopp Lajos a törekvések geneziséit, egyszersmind félreértelmezésük objektív alapjait kutatva helyesen tapintja ki a XVII. század végi magyar—lengyel viszonyban azt az összekötő kapcsolatot, amely a korai és a modern kori kapcsolatok közötti átmenetet jelenti. A Rákóczi-szabadságharc idején vált ugyanis szükségessé a régi típusú kapcsolat és az azt kifejező politikai-ideológiai elemek újraértékelése. A középkorban és a XVI. században a két ország viszonyát elsősorban a perszonaluniós törekvések és az ebből következő művelődési kölcsönhatások jellemezték. Más lesz a kapcsolat jellege, amikor felbomlik vagy végveszélybe kerül — Lengyelország esetében a feudális állam, és a társadalmi átrendeződés igénye jelentkezik. A változások társadalmi bázisát mindkét országban viszonylag jelentős számú középnemesség jelenti. Hasonló módon alakulnak a rendi fejlődés és a centralizáció viszonyának lehetőségei is. A sajnálatosan szegény történeti anyagban jól tájékozódik a szerző, biztos kézzel helyezi el a rokon társadalmi tagozódás színeit.

A régi viszonyok elhalásával kialakulnak a modern nemzetté válás feltételei, a XVIII. század végének polgári fejlődést célzó nemesi törekvéseinek nálunk is, a lengyeleknél is a századelő törekvései az előzményük. Nem közvetlen folytonosságról van szó persze, hanem áttételeken keresztül érvényesülő hatásról. Az 1700-as évek elején még ugyan hat a feudális ideológiából származó „kereszténység védőbástyája” szemlélet, aminek nagy szerepe volt kapcsolatainkban, de előtérbe kerül a társadalmi haladás, nemzeti függetlenség és az Európával való lépéstartás mindkét országban jelentkező igénye.

A Rákóczi korabeli irodalmi művek — abban az értelemben ahogy Hopp Lajos használja ezt a megjelölést (ideértve a kisebb esztétikai értékkel bíró memoárokat és a levelezést is) — már ezeket a változásokat tükrözik.

Hopp Lajos szerencsésen, a megfelelő arányokat figyelembe véve tekinti át a történeti és irodalmi-stilisztikai jellemzők együttesét, és így nem bonyolódik fölöslegesen a köztörténeti anyag túlságosan részletes ismertetésébe. Tartózkodik a lengyel és a magyar nemesi ideológia formális és történetietlen azonosításától, sőt adott esetben rámutat arra, hogy a napi érdekekből következően milyen különbségek adódtak, például a II. Rákóczi György akcióját követő időszak vagy a török kérdésben eltérő álláspontok elemzése során.

Sok tanulságot jelenthetne a nemesség és a nemesség ideológiájának összevetése a két nép későbbi történetében is, különösen abban az időszakban, amikor ez az ideológia formálissá válik; izgalmas lenne annak a váltásnak a nyomon követése, amely a felvilágosodás eszmeáramlatának hatására jelentkezik. Ezeknek a kérdéseknek a tisztázásához — nem egy vonatkozásban a XX. századig ható jelenségek föltárásához — jó alapot jelent Hopp Lajos eddigi munkássága és újabb kis kötete a lengyel—magyar kapcsolatokról. (*Akadémiai, Budapest, 1972.*)

NAGY JÓZSEF ZSIGMOND

Domokos Péter: A finn irodalom fogadtatása Magyarországon

Jóllehet nálunk a finn irodalom, de még magyarországi fogadtatása sem tartozik — sajnos — a filológiai kutatások fő vonalába, ez a könyv mégis példája lehet annak, hogyan lehet megszélesíteni s azután megváltatni a rakoncátlan és vaktában szétfolyó tényeket. A szerző gondos búvárkodása előhozta adatok szólnak meg — a történeti témának megfelelően — kronologikus sorrendben. E sorrend mögül azonban — Domokos jó történeti érzéke következtében — kivillan a történet (jelen esetben az irodalomtörténet) mélyebb logikája, egy irodalomtörténeti folyamat dialektikája.

A *Bevezetés*ben Domokos elsorolja azokat a véletlenszerű vagy magányos törekvéseket, amelyek a XVII. századtól kezdve a finn és a magyar nyelvet rokonságba

akarták hozni. Már itt hangsúlyt kap az a sajátosság, amely mind a mai napig jellemző a finn—magyar irodalmi kapcsolatokra, s ez pedig az, hogy a finn—magyar irodalmi kapcsolatok megteremtése és ápolása elsősorban nem irodalmárok, hanem nyelvészek, etnográfusok érdeme.

Az első fejezet, amely a *Kalevala* és a finn népköltészet magyarországi fogadtatásáról szól, nagyon érzékletesen mutatja be a finn—magyar kultúrkapcsolatok történetének Reguly Antal úttörő munkásságától Vikár Béla érett és máig ható *Kalevala*-fordításáig terjedő fejezetét. E korszakban még inkább érvényesül a nyelvészek, filológusok vezető szerepe, mint ennek előtte. Filológiaiag bizonyított tény, hogy a *Kalevala* egy hozzáértő és *romantikus* lélek, Elias Lönnrot alkotása, még akkor is az, ha az egésznek mindössze két százaléka nem eredeti népi szöveg. Maga a kompozíció azonban, éppúgy mint a világirodalom többi nagy eposza, egy szerző műve. A *Kalevala* azonban nemcsak a finn nemzeti romantika egyik forrása és éltetője, hanem — és itteni fogadtatásának éppen ez az egyik titka — a magyar filológia és etnográfia rokonságkereső mozgalmának, amely törekvés maga is a romantikában gyökerezik, egyik döntő fontosságú szakasza, s mint ilyen előkészítője annak a kultúrforradalomnak, amelyet e század elején Ady, Bartók és Kodály munkássága jelentett a környező népek és a mi kultúránk kölcsönhatásainak tudományos feldolgozásával és művészi újjáteremtésével. Vikár Béla, a *Kalevala*-fordító mint etnográfus példaképe, majd társa volt Bartóknak és Kodálynak. Így lett a *Kalevala* és a finn népköltészet serkentője, s ezáltal szerves része a magyar kultúrának. Domokos igen szerényen viselkedik, amikor e folyamatot megrajzolja. Alig-alig szól, helyette beszélnek a tények: korabeli cikkek, könyvek, levelekben megnyilatkozó vélemények vitatkoznak egymással. S e Domokos által megszerkesztett, képzeletbeli vita folyamán szinte észrevétlenül alakul ki a korszak képe.

Ugyanez a módszere a második fejezetben is, amely a finn irodalom magyarországi fogadtatásáról szól. A harmadik fejezetben foglalja össze Domokos Péter mindazt, amit előzőleg a tények elmondtak. Nem beszél sokat, szűkszavúan és fegyelmezetten éppen csak annyit tesz az előző fejezetben foglaltakhoz, amennyi a tájékozódáshoz feltétlenül szükséges.

Ajánlom e könyvet elsősorban a bölcész ifjúság figyelmébe, mert — ha a finn irodalmat nem is ismeri — tanulhat belőle történelemszemléletet, filológiai gondos-ságot, s talán arról is meggyőződhet, hogy az utált — mert bemagolandó — adatok mögött rend van, csak meg kell találni. (*Akadémiai*, 1972.)

SIMONCSICS PÉTER

Irodalmi műveltségünk története

KÖNYVEK A VAJDASÁGBÓL

1. A kisebbségi irodalomnak a megteremtődés pillanatában természetes érzése lehet a semmiből teremtés egyszerre kedvetlenítő és lelkesítő eszmélése. Hagyománytalansága egyszerre jelentheti a követésre érdemes példák és megbéklyózó konvenciók hiányát. Janus-arcú meghatározás tehát: egyszerre idéz síró és nevető kedvet. De pontatlan. Az elkezdések útkereső avantgardizmusa, az együtt élő többségi irodalmak irányában való első hidverő tájékozódás nem jelentenek szembefordulást az örökségekkel, szándékuk szerint sem. Az irodalmi kordivatokhoz és éppen divatos szellemi megfontolásokhoz való esetleges kritikátlan kötődés is érthető lehet; ha tudjuk, hogy egy irodalmat teremtő közösségnek hiányoznak azok a feltételei, amelyek a tudományosan pontos tájékozódást biztosítani hivatottak. Az anyanyelvi irodalom közös kincséből kiválasztani azokat az értékeket, amelyek egy kisebbségi irodalom fejlődéséhez mintául szolgálhatnak, nem a legelső pillanatok munkája. Mégis, a jugoszláviai magyar irodalom megszületésének és fejlődésének vizsgálata-